

UDK: 002.55

Madinabonu NURUTDINOVA,
O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti dotsenti
E-mail: injilkan2022@gmail.com

Uzjoku dotsenti, filologiya fanlari doktori P.Allamberganova taqrizi ostida

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ МЕТА-АНАЛИЗА В ИССЛЕДОВАНИЯХ ОНЛАЙН-МЕДИА

Аннотация

В этой статье речь пойдет о различных методах анализа, используемых для улучшения онлайн-медиа, включая отслеживаемый мета-анализ и методы SEO-анализа. Классифицированы информативные прототипы, которые используются для изучения деятельности онлайн-СМИ, различных новостных сайтов и социальных сетей, а также для разработки стратегических планов.

Ключевые слова: Медиаметрия, онлайн, метаанализ, психология, клинический, моносингуляр, дедуктивный

USING META ANALYSIS PRACTICE IN ONLINE MEDIA STUDIES

Annotation

This article will talk about the various methods of analysis used in improving online media, including tracked meta-analysis and SEO analysis methods. Informative prototypes are classified, which are being used to study the activities of online media, various news sites and social networks and to develop strategic plans.

Key words: Mediametry, online, meta analysis, psychology, clinical, monosingular, deductive.

ONLAYN MEDIANI O'RGANISHDA META TAHLIL AMALIYOTIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada onlayn mediani takomillashtirishda qo'llanib kelayotgan turli tahlil usullari jumladan izimli meta tahlil hamda SEO tahlil usullari haqida so'z boradi. Onlayn media, turli yangilik saytlari va ijtimoiy tarmoqlar faoliyatini o'rganish va strategik rejalar ishlab chiqishda qo'llanilayotgan informativ prototiplar tasniflangan.

Kalit so'zlar: Mediametriya, onlayn, meta tahlil, psixologiya, klinik, monosingulyar, deduktiv.

Kirish. Bugungi kunda sohalar va fanlarda ma'lum bir mavzu yoki muammoni o'rganishga ixtisoslashtirilgan tadqiqotlar bir biriga juda o'xshashligini qayd etish lozim. Bunday tadqiqotlarning natijalari turli xil bo'lishi va yangi munozarali nazariyalarni ilgari surishi mumkin. Metatahlilning ichki axborotlarni o'rganish strukturasi juda kichik va izchil. Ammo har bir tahlil chuqur va asosli dalillarga tayanadi. Aksariyat ilmiy tadqiqotlarning metodologiya qismi aynan meta tahlillarga ixtisoslashib amalga oshirilmoqda. Fanda meta tahlillarning bir qancha turlari va yangi o'ylab topilgan yo'nalishlari mavjud. Ammo mediani o'rganuvchi statistik meta analiz tarkibiy murakkab tur sifatida tahlillarning asosiy negizi hisoblanadi. Sababi barcha nazariy tadqiqotlardan keng qamrovli statistik ko'rsatgichni o'rganish shart.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Meta tahlil tushunchasi jurnalistika kontekstini o'rganishda V.M. Tereshenko, M.M. Lukina, O. Rebrova, A. D. Donskoy, O.B. Dudareva, S.A. Laryushkin singari tadqiqotchilar matbuot konteksti, til tipologiyasi va matn tahlili bilan shug'ullangan. Meta tahlil ko'proq televideniya hamda internet kontekstini o'rganishda qo'llanilgan. Jumladan, Tim Dyuyerning SMM strategiyalar ishlab chiqish bo'yicha bir qator ilmiy adabiyotlari mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi. Meta analiz ingliz tilidan "meta analysis" so'zidan olingan atama bo'lib, ilmiy metodologik tahlil usuli hisoblanadi. Odatda meta tadqiqotlarda bir necha tahlil natijalari, ularning monitoring ko'rsatgichlari biriktiriladi. Meta analiz bu turli xil ammo mavzusi yoki tarkibi o'xshash bo'lgan ma'lumotlarning statistik sintezi ya'ni taqqoslanuvdir. Maqsad, aniq bir ilmiy xulosa gipoteza berish hisoblanadi. Bugungi kunda meta analiz tadqiqotini turli sohalarida keng amaliy natijalar olishda qo'llanilmoqda. Masalan, tibbiyot fanlarida metatahlil dalillarga asoslangan tibbiyot konsepsiyasiga muvofiq faqat klinik epidemiyologiya tamoyillariga ko'ra olib boriladigan, tizimli va tasodifiy xatolarni (statistik tahlil yordamida) kamaytirishga qaratilgan klinik tadqiqotlar natijasi hisoblanadi.

Geografik meta analiz bu turli hududiy joylashuvlar va obyektlarning ilmiy farazlari hamda asoslarini tekshirish uchun statistik tahlil sifatida o'rganiladi.

Psixologiyada meta analiz bu klinik kasalliklarni o'rganish va umumiy baho berish orqali yuzaga chiqariladi. Psixologiya tarkibida qo'llaniluvchi meta tahlillar asosan klinik tekshiruvlarda mavjud. Sotsiologik tadqiqotlar meta analizida turli statistik ma'lumotlar orqali ma'lum bir muammoga yechim izlash tushuniladi. Jurnalistika bir qancha fan va sohalarining integrallashgan bilimlar manbai hosilasi bo'lgani tufayli tadqiqot o'tkazishda ham turli meta analiz izlanishlariga tayaniladi. Masalan, sotsiologik tadqiqotlar yoki onlayn dasturlar yordamida amalga oshiriladigan mediametrik tadqiqotlar shular jumlasidandir. Ba'zi jurnalistik meta analizlarning tarkibiga empirik tadqiqotlar va boshqa turdagi statistik, didaktik tahlillarni ham kiritish mumkin.

Ilk meta tahlil 1904-yilda Karl Pearson tomonidan o'tkazilgan edi. Olim kichik namunaviy o'lchamdagi tadqiqotlarda past statistik quvvat muammosini hal etishga harakat qilgan. Ammo tarixiy nuqtayi nazardan ilk meta tahlil XVII asrda astronomiya kuzatuvchilari tomonidan olib borilgan. Mazkur izlanishda turli xaritalarni solishtirish orqali osmon jismlarining harakati kuzatilgan[12]. Tahlillar natijasida yil fasllarning almashishi, yog'ingarchilik, osmon jismlari harakatining ko'chishi va boshqa turli ilmiy nuqtayi nazarlar asoslangan. 1940-yilga kelib psixolog Josef Pratt va Jozef Raynlar muallifligida psixologik meta analizlar amalga oshirildi. Ushbu tadqiqotda insonlardagi turli psixologik kasalliklarni o'rganishga qaratilgan 60 yillik tajriba qamrab olingan edi [7]. Kitob mualliflari umumiy 145 dan ortiq meta tahlil natijalarini jamlashtirib tahminiyl baholovni qayd qilgan. Ushbu baholov qaydlari hozirgi kunga qadar amaliyotchilar uchun dasturil amal vazifasini bajarmoqda. Shuningdek tarixda o'tkazilgan yirik meta tahlillarga quyidagilarni misol qilish mumkin:

2013-yilda tibbiyot yo'nalishida 20 dan ortiq meta tahlil amalga oshirilgan. Ushbu tadqiqotga ko'ra muolaja vaqtida turli dorilar jumladan, antidepressantlarni sinab ko'rish amaliyoti o'rganilgan. Tadqiqotda 4000 dan ortiq bemorlar sinab ko'rish natijasida antidepressant dorilarning katta yoshdagi bemorlar hamda bolalarda turli natija ko'rsatgichlari aniqlangan.

2019-yilda Kembridj universiteti tomonidan bir qator sotsiologik meta tadqiqotlar amalga oshirildi. Unga ko'ra turli oilaviy sharoitda katta bo'lgan bolalarning ta'lim olishidagi imkoniyatlari o'rganib tahlil qilingan. Sinovda bitta OTMda aynan bir fanning o'zlashtirish ko'rsatgichi o'rganilib, natijaga ko'ra talabalar turli xil o'zlashtirishi yoki umuman bilim olmasligi aniqlangan.

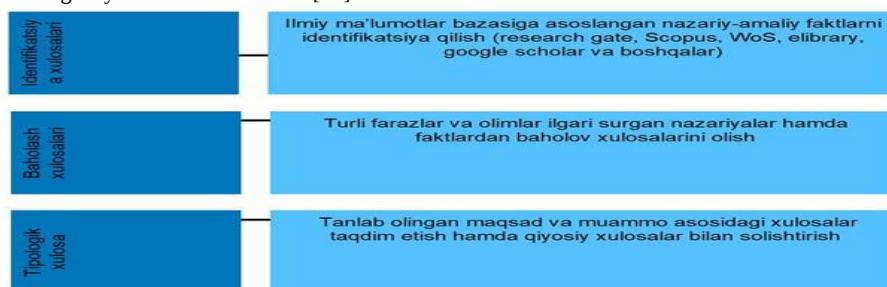
2007-yilda ekologiya bilan bog'liq bir qator yirik meta tahlillar amalga oshirildi. Tahlilda Shimoliy Amerikaning turli shtatlarida azon qatlamiga shikast yetkazuvchi omillar tahlilga tortildi. Tahlil natijalariga ko'ra kimyoviy moddalar ishlab chiqaruvchi zavodlar joylashgan hududlarning azon qatlami boshqa joyga nisbatan tiklanish nuqtasi xavfli ekanligi aniqlangan.

1970-yilda D. V. Glass hamda F. L. Shmidt tomonidan ta'lim sohasiga oid murakkab meta tahlillar va turli tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ushbu tahlil 300 nafar o'quvchi bolalarning bilim darajasini baxolashga qaratilgan bo'lib, natijalarga ko'ra bitta ustoz tomonidan bir xil metodda o'qitilgan auditoriya axborootni turlicha qabul qilishi aniqlangan. Ya'ni meta tahlil xulosasiga ko'ra fan ma'lumotlari turli ko'rsatgichlarda o'zlashtirishini anglatadi [7].

Media sohasida eng yirik meta tahlillar The New York Times hamda Unesco xalqaro tashkiloti tomonidan muntazam o'tkazib kelinadigan gender tengligi, bolalar ta'limi muammosi hamda ekologik tahlillarga oid meta analizlarni misol qilish mumkin. Ushbu tadqiqotlarda muammoga sabab bo'lgan yondosh ko'rsatgichlar jurnalistik nuqtayi nazarda tahlilga olinadi [13].

Aynan "meta analiz" atamasi 1976-yili iqtisodchi Jin Glass tomonidan o'ylab topilgan va fanga yangi yo'nalish sifatida kiritilgan.

Tadqiqotlar yoki ma'lum bir izlanishlar olib borishda meta tahlil tizimli ko'rib chiqish, dalillarni aniqlash va tanqidiy baholashni nazarda tutadi. Xolislik nuqtayi nazaridan barcha hisob kitoblarda aniqlik mezoniga tayanish kerak. Masalan [11]:

Yuqorida taqdim etilgan jadvalga ko'ra mediani o'rganish borasida amalga oshirilgan meta tadqiqotlarning xulosalari yuqori standart natijalar olish hamda aniq prognozlar taqdim etishda juda qo'l keladi. Mediani o'rganishga ixtisoslashtirilgan meta analizlarda aniq strategiyalarni ishlab chiqish orqali xavf nuqtasi bartaraf qilinadi.

Mediani meta tahlil qilishdagi asosiy tadqiqot turlariga quyidagilarni kiritish mumkin [10]:

Kumulyativ tadqiqot turida medianing kontenti ma'lumotlar vaqtga qarab taqsimlanadi. Ya'ni obyekt ma'lum bir vaqt mobaynida kuzatilib undagi o'zgarishlar, qo'shimcha o'rganiladigan syujetlari ham umumiy xulosaga qo'shib boriladi. Ish so'ngida muammo uchun tanlab olingan vaqt masalan 3 yil mobaynida qilingan tadqiqot natijalarining umumiy xulosasi yoki o'zgarish dinamikasi taqdim etiladi. Jahon media namunalari o'rganib umumiy statistik ma'lumotlarini taqdim etib borayotgan – "Mediaskop" sayti tadqiqotlarida ham kumulyativ turdan foydalanmoqda. Misol uchun eng so'ngi tadqiqot sifatida – "The New York times" tadqiqoti uchun so'ngi 2021-2024-yildagi faktik materiallar tanlab olingan.

Tadqiqotdagi asosiy savollarni shakllantirish;

Adabiyotlarni tanlash va izlab topish;

Tadqiqot usulini tanlash;

Meta analiz turini belgilash; aniq bir xususiyatlarni o'rganish yoki tahmini prognoz va natijalarni baholash orqali xulosalar berish.

Shuningdek meta tahlil o'tkazishda ikki turdagi dalillarni ajratib olish mumkin: individual o'rganiladigan ma'lumotlar yoki yig'ilgan ma'lumotlar. Barcha ma'lumotlarning tarkibiy aniqligi adabiyotlar va boshqa turlardagi turli tadqiqotlar natijasiga ko'ra tekshirib olinadi.

Tahlil va natijalar Odatda meta tahlillar ko'proq amaliy sinov hamda statistik tadqiqotlar bilan ishlash hamda xulosa berishga ixtisoslashtirilgan soha yoki fanlarda keng qo'llaniladi. So'ngi pandemiya hamda post pandemiya davrida tibbiyotda, infodemiya davrida esa ta'lim va ekologiya sohalarida muhim ahamiyat berilmoqda. Ya'ni tibbiyotda kasalliklarning tarixi, kelib chiqishi yoki tarqalishi bilan bog'liq tizimli keng tahlillar o'tkazila boshlandi. Bu aynan kasalliklarni aniqlashga qaratilgan keng qamrovli meta tahlilga misol bo'la oladi [9]. Mediani o'rganishga ixtisoslashgan meta tahlillar ikki turdagi tadqiqotlarga tayanadi:

Tizimli sharhlar. Ushbu tadqiqot turi o'zida statistik hamda didaktik tizimli tahlil orqali ma'lumotlarni qamrab olib, ko'proq fanda mavjud gipotezalarni o'rganish va xulosalar berishga qaratiladi.

Statistik tahlillar. Meta tahlilning ikkinchi statistik turida ko'proq esperik, sotsial hamda deduktiv analizlarni qamrab olib, ko'proq keyingi tadqiqotlar uchun prognoz berishni nazarda tutadi.

Medianing meta tahlili bu mavjud jarayonni adabiyotlardan izlash orqali ko'proq asos yaratishni ifodalaydi. Buni quyidagi tartibda ifodalash mumkin:

Ko'p faktorli tadqiqotga ko'ra obyektidagi eng qiyin vaziyatlar yoki chuqur o'rganilishi kerak bo'lgan muammolar tahlilga tortiladi. Masalan, obyekt biror bir sayt; muammo unda obunachilarning kamligi yoki saytning yetarlicha ommabop emasligida deb olsak. Bunda obyekt bilan bog'liq barcha holatlar tadqiq qilib chuqur tahlilga tortiladi. Jumladan, saytning kontenti (maqolalarning umumiy xususiyati, janrlari, multimediasivligi, interaktiv holati vkhz.), mualliflar (maqola yozayotgan mualliflarning ishlari), o'sish dinamikasi, sayt auditoriyasi, iqtisodiy boshqaruvi (saytning iqtisodiy holati, to'lanayotgan mablag'lar) kabi xususiyatlarni kiritish mumkin. Xulosada barcha holatlarga mos keluvchi takliflar ishlab chiqish shart.

Xulosa. SEO tahlillardan foydalanish va aniq mazkur asoslarga 100 foiz tayanish imkonsiz. Sababi muallif aynan internet istayotgan matnlarni emas aksincha ijodiy erkinlikni tanlaydi. Shu boisdan mazkur turdagi tahlillarni umumiy baholov qiymati sifatida qabul qilish to'g'riroq bo'ladi. Aniq tahlillarga asoslangan matnni to'laonli formatlarga moslab yozish juda mushkul. Bunda muallifning qalamb va uo'z pozitsiyasi bo'lishi shart. Tahlillarni qo'shimcha tavsiya sifatida qabul qilish maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. Девятко И. Ф. Новые данные, новая статистика: от кризиса воспроизводимости к новым требованиям к анализу и представлению данных в социальных науках., М.: Российская академия наук, 2018. № 12. С. 38.
2. Кузнецов Даниил. Результаты более половины психологических исследований оказались невоспроизводимы // <https://nplus1.ru/news/2015/08/28/psychology-studies-fail-reproducibility>

3. Мазилев В. А. Кризис психологии: новое понимание и трактовка // Ярославский педагогический вестник. 2019. № 3. С. 100.
4. Дмитриев, Е. И. Социология журналистики : конспект лекций / Минск : БГУ, 2001. - 150 с.
5. Докторов, Б. З. Отцы-основатели: история изучения общественного мнения / Б. З. Докторов. - М. : ЦСП, 2006. - 488 с.
6. Свитич, Л. Г. Социология журналистики : учеб. пособие / Л. Г. Свитич. - М. : ИМПЭ им. А. С. Грибоедова, 2005. - 119 с.
7. Телевидение в Минске: ежедневный мониторинг аудиторий телевизионных каналов / ред. Р. А. Смирнова // Бюл. Социол. службы Белорус. центра рекламы. - 1996. - № 3. - 63 с.
8. Терещенко, М. С. Информация и качество данных в медиапланировании / М. С. Терещенко // Социологические дебюты. Альманах студенческих работ [Электронное издание]. - Минск : БГУ, 2018.: Т. В. С. 89-97.
9. Dawid Walton. s://meta analysis.com/?srsltid=AfmBOoqELTY1n2BLer5NEUX8ql1OXM82yFkiDERICx5VfRti44z_Lmww
10. <https://guides.himmelfarb.gwu.edu/studydesign101/metaanalysis>
11. <https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=meta+analysis&ie=UTF-8&oe=UTF-8>
12. <https://ru.wikibrief.org/wiki/Meta-analysis>
13. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4115319/>